

РОЗДІЛ I

МОВОЗНАВСТВО ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Т. М. Бідненко

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «АНДРОГІННІСТЬ» В АНГЛОМОВНОМУ РОМАНІ ДЖ. УІНТЕРСОН «ПРИСТРАСТЬ»

У статті аналізується поняття концепту, визначаються способи його мовного та мовленнєвого вираження. Концепт «андрогінність» проаналізовано на матеріалі англомовного роману Дж. Уінтерсон «Пристрасть» на засадах загального розуміння поняття андрогінності у сучасному світі та його входження до канви досліджуваного роману як одного із елементів авторського бачення концепту «жіноча сутність». Розглядаються лексико-семантичні та стилістичні особливості концепту «андрогінність» в англомовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть».

Ключові слова: концепт, засоби вираження концепту, лексико-стилістичні засоби, жіноча сутність, андрогінність.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасного мовознавства є активний розвиток когнітивної лінгвістики. Особливої актуальності набули концептологічні дослідження, у контексті яких учені вивчають концепти в їхній мовній та мовленнєвій репрезентації. Зростає у рамках когнітивної лінгвістики й інтерес до вивчення когнітивних аспектів художніх творів, що дозволяє реконструювати концептуальний світ митця й окреслити особливості когнітивного стилю автора.

У аспекті інтересу сучасних дослідників багатьох наукових галузей до питань гендеру актуальним є звернення до репрезентації гендерної диференціації у художніх творах, що передбачає, зокрема, вивчення концепту «жіноча сутність». Особливо актуальним є аналіз бачення жіночої сутності такою англомовною авторкою як Дж. Уінтерсон, творчість якої нерідко відносять до категорій феміністичної літератури та літератури секс-меншин. Недостатня вивченість лінгвоконцептуального простору романів Дж. Уінтерсон та активний інтерес сучасної лінгвістики до концептуальних та гендерних досліджень і зумовлюють **актуальність** даної статті.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням концепту в сучасній лінгвістиці займалися такі вчені, як С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, О. С. Кубрякова, Й. А. Стернін, В. Н. Телія та

інші. Концепт «андрогінність» був запропонований уперше американським соціальним психологом С. Бемом, та у подальшому вивчався у рамках філософсько-культурологічних досліджень вченими М. Г. Ярошевським та П. С. Гуревичем. Як один із способів реалізації жінки розглядає концепт «андрогінність» С. де Бовуар.

Метою статті є дослідження лексико-стилістичних засобів вираження концепту «андрогінність» в англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до лінгвокогнітивного підходу до вивчення концептів, концепт трактується як ментальне утворення в свідомості людини, яке допомагає вивчати концептосферу (мовну картину світу) як окремого носія мови, так і цілої нації. Якщо концепт знаходиться в основі знань людини про світ, то мова виявляє цей концепт, вербалізує його та надає можливість самій людині осмислити побачене у навколишньому світі [1, с. 92].

Саме розгляд конкретних лексичних, стилістичних та інших одиниць, які репрезентують концепт у мові, уможлиблює розуміння концепту, розкриває його сутність для загального сприйняття. Для вивчення конкретного концепту необхідно, перш за все, виявити та проаналізувати мовні засоби його репрезентації, що й дозволить змоделювати його структуру в ході подальшого дослідження [2, с. 1420].

У даній статті проаналізовано лексико-семантичні та стилістичні засоби вираження концепту «андрогінність» в англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть». Розглянемо насамперед розуміння поняття андрогінності у сучасній культурі. Власне саме слово андрогінність походить від давньогрецьких слів *άνδρας* – «чоловік» та *γυνή* – «жінка», та означає одночасну присутність в одній людині стереотипних для даного суспільства ознак чоловіка і жінки (необов'язково у рівній мірі). Андрогінність містить у собі характерні риси як маскулінності так і фемінності, при цьому маскулінність розглядається як сукупність фізичних якостей, моральних норм і поведінкових особливостей, властивих будь-якому чоловікові від народження. Маскулінність асоціюється із силою, самовпевненістю, активністю та незалежністю. Фемінність же вміщує у собі характеристики, пов'язані з жіночою статтю, а саме – пасивність, м'якість, лагідність, чуйність, емоційність тощо, а також характерні форми поведінки жінки в кожному конкретному суспільстві.

Саме андрогінність являє собою вищий рівень рис маскулінності та фемінності, досягнутий однією особою. Вона означає індивідуальну здатність особи залежно від конкретних ситуативних умов діяти водночас по-жіночому і по-чоловічому.

Концепт «андрогінність» у англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть» тісно пов'язаний із концептами «жіноче» та «чоловіче», водночас становлячи опозицію їм, та включаючи обидва ці концепти до свого змісту. Концепт «андрогінність» реалізується у романі в образах Вілланелі та Анрі, які є наче дзеркальним відображенням одне одного. Вілланель втілює пікарескний типаж жінки-бунтівниці, наділеної чоловічими рисами характеру та зовнішнього вигляду, тоді як Анрі – чоловік, який володіє типово фемінними характеристиками, як от чутливість, сентиментальність, зосередженість на внутрішніх переживаннях тощо.

На лексико-семантичному рівні репрезентації концепту «андрогінність» в англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть», перш за все, слід відмітити лексичні засоби номінації головних персонажів твору. Так, для номінації головної героїні твору використовується її ім'я *Villanelle*, іменники, що вказують на її приналежність до жіночої статі (*girl, woman, daughter*), та до чоловічої статі (*young man*), а також займенник *she*.

При появі Вілланель на світ вказується її стать: «*A girl*» [3, с. 51], однак гендерна ідентифікація не є повністю визначеною, адже така фізична особливість як перепончаті ступні, що у рамках сюжету твору вказує на гібридність жіночої сутності героїні, була у неї з народження: «*There never was a **girl** whose **feet** were **webbed** in the entire history of the boatmen*» [3, с. 51]. У даному випадку лексеми «*girl*» та «*webbed feet*» протиставляються як символи жіночого та чоловічого начал, які однаково були присутні в головній героїні. Проте, самоідентифікація персонажа проявляється у сцені її зустрічі з коханою жінкою, де Вілланель розкриває їй свою справжню стать: «*I'm a woman,*» *I said, lifting up my shirt and risking the catarrh*» [3, с. 75].

Що ж до образу Анрі, то номінація цього персонажа здійснюється у романі за допомогою власного імені *Henri*, іменників *boy, man, young man* та займенника *he*. Окрім того, для номінації Анрі у тексті роману використовується лексема *dandy*: «*I take off my socks once a week to cut my toe-nails and the others call me **a dandy***» [3, с. 4-5]. У контексті твору така характеристика персонажа демонструє ставлення до Анрі інших

чоловіків – представників патріархальної моделі суспільства із оточення Наполеона та містить насмішливу, іронічну конотацію.

Образ Анрі виражається здебільшого лексемами, що позначають його емоційний стан – *homesick, miss, love*, що характеризує цього персонажа як чуттєвого, переповненого емоційними станами на противагу іншим чоловічим персонажам, які вирізняються малоемоційністю, часто – грубістю та черствістю. Виражається емоційність Анрі також у його відносинах із Віллanelь: «***I love you,***» *I said.* – «*You're my brother*» *she said and we rowed away*» [3, с. 117].

Окрім лексико-семантичного рівня, яким широко представлений концепт «андрогінність» в англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть», своє вираження об'єкт даного дослідження знаходить і на стилістичному рівні. Стилiстичне наповнення творів Дж. Уінтерсон, як представника постмодерної літератури, вирізняється яскравою образністю, точністю, стислістю – авторка прагне вкласти якомога більш всеохоплюючий сенс у кілька фраз чи слів, лаконічно але вправно вимальовуючи образи персонажів. Так, наприклад, руде волосся Віллanelь закоханий у неї Анрі порівнює з червоними ягодами кизилу, які може спостерігати взимку зі свого вікна: «*Not a day breaks but that I think of her, and when **the dogwood** turns red in winter I stretch out my hands and imagine her hair*» [3, с. 157].

Тісно пов'язані з концептом «андрогінність» у романі також образи Венеції, як втілення мінливої, таємничої жіночої сутності, та Франції, яка втілює у собі грубе та жорстоке чоловіче начало. Так, на позначення простого та строгого, чіткого і раціоналізованого бачення чоловіками світу використовуються епітети «*straight*», «*rationalised*», «*clearly marked*», «*the same ones*»: «*Where Bonaparte goes, **straight** roads follow, buildings are **rationalised**, street signs may change to celebrate a battle but they are always **clearly marked**. Here, if they bother with street signs at all, they are happy to use **the same ones** over again. Not even Bonaparte could **rationalise** Venice. This is **a city of madmen***» [3, с. 112].

Повторення спільнокореневих слів «*rationalise*», «*rationalised*» акцентує увагу на такій характеристиці «чоловічого» світу, як відсутність фантазії, сухість та формальність. На противагу структурованості чоловічого суспільства, Венецію, яка у творі увібрала у себе риси жіночності, авторка характеризує за допомогою епітета «*a city of madmen*».

Для відтворення жорстокої, войовничої сторони маскулінного типу, розкритого у творі через сюжетну лінію Бонапарта, вживається метафора «*the scourge of Europe*»: «*I was only five when the Revolution turned Paris into a free man's city and France into **the scourge of Europe***» [3, с. 16]. У той же час Вілланель описує своє рідне місто Венецію таким чином: «*This is **the city of mazes**. You may set off from the same place to **the same place** every day and never go by **the same route**. If you do so, it will be **by mistake**. Your **bloodhound nose** will **not serve** you here. Your course in compass reading will **fail** you. Your **confident instructions** to passers-by will send them to squares they have **never heard of**, over canals **not listed** in the notes*» [3, с. 49].

Тут спостерігаємо вживання епітету «*the city of mazes*» для характеристики Венеції як протилежності світу Бонапарта. Епітети «*bloodhound nose*», «*confident instructions*», «*the same place*» вказують на раціональне мислення, яке в уривку заперечується, вказується безсилість цих характеристик у жіночому світі, де панують випадок, інтуїція та непостійність. Додаткового експресивного забарвлення тут набувають лексеми «*by mistake*», «*not serve*», «*fail*», «*never heard*», «*not listed*». Вживаючи ці лексико-стилістичні засоби, Дж. Уінтерсон підкреслює свого роду «неправильність» світу Венеції, створює контраст із структурованістю та чіткістю маскулінного світу. Іменники «*course*», «*compass*», «*notes*» тут виконують роль символів, що втілюють інструкції, орієнтири, яким слідують чоловіки у цьому світі, та які є безсилими при спробі застосувати їх для досягнення мінливої сутності жінки.

Окрім лексико-стилістичних засобів розкриття концепту «андрогінність» у досліджуваному творі, доцільно приділити увагу текстовому рівню, який розкриває додаткові аспекти даного концепту, реалізуючись у якості інтертекстуальних засобів. Зокрема, важливу роль у розкритті концепту «андрогінність» у романі відіграє такий засіб інтертекстуальності як алюзія – наявність в тексті елементів, функція яких полягає у вказівці на зв'язок даного тексту з іншими текстами або посиланні на певні історичні, культурні та біографічні факти.

Так, у англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть» наявна алюзія, денотатом якої є біблійний текст, тоді як репрезентантами слугують лексеми «*Christ*» та «*thirty-nine*»: «*One woman I met crawling home after an officer's party said she'd lost count at thirty-nine. Christ lost consciousness at thirty-nine*» [3, с. 38].

Говорячи про повію та жахіття її важкого життя, Анрі проводить паралель між 39-ма гвалтівниками цієї жінки та 39-ма ударами, які

довелося витерпіти Ісусу Христу під час суду римського прокуратора Понтія Пілата. Порівнюючи страждання Божого Сина зі стражданнями, які довелося терпіти незнайомій жінці, Анрі демонструє свою прихильність до неї, глибоке співчуття долі жінок, які потрапили до армії для обслуговування солдат проти власної волі.

На біблійних алюзіях, проте, звернення Дж. Уінтерсон до релігійної тематики у англomовному романі «Пристрасть» не завершується. Лейтмотивом через весь твір проходить образ Божої Матері, як символ жінки у всіх її іпостасях. Тісно переплітається з цим образом і образ матері Анрі, до деякої міри, саме через зв'язок цих двох образів у творі й розкривається причина жіночності Анрі, його несхожості на інших чоловіків. Якщо представники наполеонівського «чоловічого» світу ігнорують образ Діви Марії, то Анрі молиться їй, адже цьому його навчила матір: *«Quite without fear, because she believed in the power of the Virgin, my mother presented herself to Claude (my father) and asked to be taken to the nearest convent»* [3, с. 10].

Оскільки Анрі ріс у жіночому середовищі, його оточували материнська ласка, захист Пресвятої Діви, природа Франції. Все це зробило його відмінним від інших чоловіків, від солдат, однак у той же час Анрі залишався чоловіком – він прагнув захистити слабшого та більш нещасного, а не скривдити його, як він і захистив врешті решт Віллanelь від її жорстокого чоловіка.

Висновки. Загалом, аналіз лексико-стилістичних засобів вираження концепту «андрогінність» в англomовному романі Дж. Уінтерсон «Пристрасть» дозволив розкрити даний концепт на різних рівнях його вираження, окреслити як інтерпретаційне поле концепту, так і додаткові засоби, які дозволяють глибше осягнути розуміння авторкою твору жіночої сутності. Концепт «андрогінність» у творі виражається не лише через образи головних героїв, але через цілу систему образів, які можна умовно розділити на «чоловічі» та «жіночі», та які розкриваються через низку лексико-семантичних, стилістичних та інтертекстуальних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е. С. Концепт. Концептуализация / Е. С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М. : Филологическ. ф-т МГУ, 1996. – С. 90-94.
2. Митяева А. П. К вопросу о лингвокогнитивном и лингвокультурологическом подходах к изучению концептов / А. П. Митяева // Молодой ученый. – 2015. – № 10. – С. 1420-1423.
3. Winterson J. The Passion. – NY : Grove Press, 1997. – 160 p.

Бидненко Т. М. Лексико-стилистические средства выражения концепта «андрогинность» в англоязычном романе Дж. Уинтерсон «Страсть».

В статье анализируется понятие концепта, определяются способы его языкового и речевого выражения. Концепт «андрогинность» проанализирован на материале англоязычного романа Дж. Уинтерсон «Страсть» на основе общего понимания понятия андрогинности в современном мире и его вхождения в канву изучаемого романа как одного из элементов авторского видения концепта «женская сущность». Рассматриваются лексико-семантические и стилистические особенности концепта «андрогинность» в англоязычном романе Дж. Уинтерсон «Страсть».

Ключевые слова: концепт, средства выражения концепта, лексико-стилистические средства, женская сущность, андрогинность.

Bidnenko T. Lexical-stylistic means of expression of "androgyny" concept in English novel "The Passion" by J. Winterson.

The article analyzes the notion of the concept, determines the ways of its linguo and speech expression. The concept of "androgyny" is analyzed on the material of the English-language novel J. Winterson "Passion" on the basis of a general understanding of the concept of androgyny in the modern world and its entry into the canvas of the investigated novel as one of the elements of the author's vision of the concept of "female essence". The lexical-semantic and stylistic features of the concept of "androgyny" in the English-language novel J. Winterson's "Passion" are considered.

Key words: concept, means of expression of the concept, lexical-stylistic means, female essence, androgyny.

Ю. А. Бугай

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОНЯТИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРА В СОВРЕМЕННЫХ МОЛОДЕЖНЫХ КОММУНИКАЦИЯХ

В статье охарактеризован современный молодежный жаргон как разновидность культурного и социального диалекта, обслуживающий определенную социальную группу, которая является его создателем и носителем. Сделан анализ современной речи молодежи во всех его возрастных и социально-групповых вариантах, от подростковых жаргонов, массового сленга к обширному употреблению бранной лексики

Ключевые слова: современный молодежный жаргон, массовый сленг, подростковый жаргон, лингвокультура, трансформации в системе современной молодежной субкультуры.

Постановка проблемы. В XXI веке возникает вопрос о способности и готовности человека адаптироваться в жизни в условиях высокого динамизма всех общественных процессов, непредсказуемости глобальных изменений и перманентно возникающих катастрофических ситуаций в различных регионах планеты. В то же время всесторонне активизируется задача сохранения человеческой личности, ее целостности, суверенитета.